

ІСТОРИЧНА ПОСЛІДОВНІСТЬ ТА ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ПСИХІАТРІЇ ТА НАРКОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ

О. К. Напрееенко, Г. І. Селюков, Н. Ю. Напрееенко, П. Ю. Дупленко, А. І. Бурса

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

HISTORICAL SEQUENCE AND INTEGRATIVE APPROACH IN TEACHING OF PSYCHIATRY AND NARCOLOGY AT THE NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY NAMED AFTER O. O. BOHOMOLETS

O. K. Napryeyenko, H. I. Selyukov, N. Y. Napryeyenko, P. Yu. Duplenko, A. I. Bursa

National Medical University by O. O. Bohomolets

У статті описано історичну послідовність формування і сучасне розуміння інтегративного підходу до викладання психіатрії та наркології в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця. Йдеться про інтеграцію між собою різних навчальних дисциплін та шляхи інтеграції в міжнародний освітній простір.

The article describes the historical sequence of formation and understanding of contemporary integrative approach to teaching of psychiatry and narcology at the National Medical University named after O. O. Bohomolets. It is about integration between different disciplines and ways of integration into international educational space.

Вступ. В понятті “історична послідовність викладання” можливо виділити якнайменше такі два аспекти, як: 1) збереження та системне розвинення різними поколіннями співробітників кафедри тієї науково-педагогічної школи, яка історично склалася в даному освітньому підрозділі; 2) послідовне вдосконалення навчально-методичного процесу шляхом впровадження в нього найсучасніших наукових положень різноманітних рівнів знань: від філософських і соціально-психологічних до молекулярно-біологічних.

До магістральних шляхів оптимізації викладання психіатрії та наркології, як і будь-якої клінічної дисципліни, на нашу думку, слід віднести два наступних напрямки: 1) її інтеграцію, по-перше, з базовими науками, що викладаються у вищих медичних навчальних закладах (ВМНЗ) (біологія, анатомія, фізіологія, загальна і біологічна фізика, загальна і біологічна хімія, гістологія та ембріологія, генетика, загальна, педагогічна і медична психологія), й, по-друге, з усіма без винятку галузями клінічної медицини (терапія, педіатрія, хірур-

гія, акушерство-гінекологія, клінічна фармакологія, психотерапія та ін.), оскільки саме на межі цих знань можливе успішне вивчення та засвоєння студентами об’єктивних і суб’єктивних процесів, які відбуваються у відносно замкнутій (сома – психіка – мікросоціальне оточення) та у відкритій (людина – екологічне середовище – макросоціальне середовище) системах. Лише за умови врахування стану та взаємного впливу всіх складових цих систем перспектива підвищення ефективності теоретичної та практичної не тільки психіатрії, а й усіх інших медичних спеціальностей, стає реальною. Ця концепція, на нашу думку, має бути базовою для освіти студентів-медиків, враховуючи те, що ВМНЗ має випускати переважно лікарів загального профілю; 2) неодмінною потребою модернізації роботи навчального закладу є активна інтеграція в міжнародні системи організації навчального процесу.

Основна частина.

Історична послідовність викладання

*Якщо я побачив далі,
то зробив це тому,
що стояв на плечах гігантів.*

Ісаак Ньютон (1643–1727)

На медичному факультеті Університету Св. Володимира (нині НМУ імені О. О. Богомольця) перші лекції з психоневрології у курсі терапії читав учень С. П. Боткіна і І. М. Сеченова – *Василь Трохимович Покровський* (03.03.1838–14.01.1877).

У своїй науково-педагогічній діяльності він був чітким прибічником інтеграції нейронаук із зазначеними вище науковими напрямками. При цьому він був провідником передових ідей вітчизняної фізіології і клінічної медицини в Україні. В 1864 р. захистив докторську дисертацію на

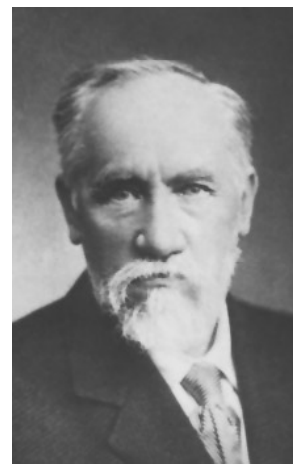
тему “Об отравлении окисью углерода”. Займався питанням діагностики захворювань нирок. Вів активну боротьбу з епідеміями тифу. Те, що вчителем В. Т. Покровського був С. П. Боткін, який створив надзвичайно прогресивну на той час неврогенну теорію та фізіологічний функціональний напрямок у медицині, допомогло Василю Трохимовичу, не побоявшись панування суто ідеалістичних поглядів на природу психіки, викладати психіатрію з урахуванням матеріалістичного розуміння душевних захворювань. У своїй записці “О недостатке нынешнего устройства клиник как университетских, так и госпитальных” він зазначав, що “кінцева мета існування медичних факультетів є надання суспільству і державі достатньо підготовлених лікарів..., а наш факультет взагалі не має клініки дитячої, сифілітичної та, що важливо, клініки нервових і душевних хвороб. Важливість цього відділу патології власно не має потреби в доказах”.

Подібним міждисциплінарним підходом до викладання душевних і неврологічних хвороб користувався й послідовник В. Т. Покровського професор *Федір Федорович Ергард* (1828–21.12.1895), який з 1855 року став читати лекції з психіатрії, а, крім того, з 1865 по 1868 і з 1875 по 1883 рр. був деканом медичного факультету Університету

Св. Володимира. Автор 26 наукових праць, присвячених судовій медицині, анатомії та судовій психіатрії.

Надзвичайно помітний внесок у розвиток подібного стилю науково-педагогічної діяльності зробив професор *Іван Олексійович Сікорський* (26.05.1842–14.02.1919), якого в 1885 р. було обрано професором новоствореної “кафедри систематичного клінічного вчення про душевні хвороби”. Протягом 15 років завідував кафедрою психіатрії, яка виникла у 1903 р. внаслідок відокремлення від очолюваної ним же кафедри психіатрії та нервових хвороб. Першим у світовій практиці використав експериментально-психологічне обстеження та медичну педагогіку щодо проблемних дітей, у 1896 р. заснував часопис “Вопросы нервно-психической медицины психологии” і працював його редактором, у 1906 р. організував Лікарсько-педагогічний інститут для розумово відсталих дітей, у 1912 р. заснував перший у світі Іститут дитячої психології, створив та очолив “Психиатрическое общество при Имперском университете св. Владимира”. Його науковий доробок надзвичайно різноманітний, в основному він стосується загальної та медичної психології, дитячої психіатрії, судової психіатрії і психології, алкоголізму, “психопатичних епідемій”, психофізіології, фізіогноміки, психогієни та психопрофілактики. І. О. Сікорський приділяв увагу й генетичним аспектам психіатрії. Зокрема, він писав: “Спадковість полягає в біологічній передачі нащадкам родових властивостей. Таким шляхом можуть бути успадковані як нормальні, так і хворобливі риси організації”.

До його найбільш відомих учнів слід віднести доктора медицини, професора *Михайла Микитовича Ланінського* (1862–1947), який після розділення (1903) очолив самостійну кафедру неврології і вважається основоположником Київ-

ської школи невропатології, та доктора медицини, професора *Володимира Васильовича Селецького* (22.05.1868–1955), який з 1918 по 1920 р. керував кафедрою психіатрії, надрукував понад 60 наукових праць (в основному з нервових хвороб).

Належність професорів *І. О. Сікорського*, *М. М. Лапінського* та *В. В. Селецького* до однієї

історично послідовної науково-педагогічної школи підкреслює важливість інтеграції на сьогодні різних розділів нейронаук.

Спадкував інтегративний підхід до викладання психіатрії й професор *Павло Іванович Нечай* (19.10.1859 – дата смерті не встановлена), з 1892 р. працюючи приват-доцентом кафедри психіатрії та нервових хвороб, а з 1920 по 1924 р. – професором кафедри психіатрії. У навчальний процес він впровадив результати власної розробки як класичних форм психічних розладів, так і дослідження патології дихальної інервації та інших проблем так званої психосоматичної медицини.

З 1925 по 1931 р. кафедрою Київського медичного інституту керував професор *Валентин Михайлович Гаккебуш* (1881–1931). Разом з академіком *Борисом Микитовичем Маньковським* (11.03.1883–24.11.1962)

у 1924 р. заснував журнал “Современная психоневрология” та був директором Київського державного психоневрологічного інституту. Цей інститут в подальшому став клінічною базою для підготовки студентів психоневрологічного факультету Київського медичного інституту. Серед його впроваджень у напрямку інтеграції викладання психіатрії були результати власних досліджень стосовно “судової психопатології”, ятрогеній (лікар як причинний фактор деяких нервових захворювань), розвитку особи за допомогою гіпнотичного гальмування, вивчення музикальної обдарованості тощо.

З 1932 по 1938 р. завідувачем кафедри психіатрії 2-го Київського медичного інституту працював професор *Євген Августович Копистинський* (14.02.1879–1967), а з 1943 по 1948 р. він обіймав посаду професора тієї ж кафедри. В інтегративне викладання він зробив внесок, впровадивши результати своїх досліджень з історії та організації психіатричної допомоги, методів і засобів терапії епілепсії.

Іншою кафедрою психіатрії (безпосереднім спадкоємцем якої нині є кафедра психіатрії та наркології НМУ імені *О. О. Богомольця*) з 1932 по 1975 р. завідував професор *Яків Павлович Фрумкін* (17.08.1902–29.09.1978). Надаючи першорядне значення підготовці науково-педагогічних кадрів, він разом із своїми численними учнями впроваджував у навчальний процес отримані наукові дані, які стосуються не тільки загальних питань психопатології, шизофренії тощо, а й суміжних медичних проблем: епілепсії, інфекційної та алкогольної психічної патології, психозів пізнього віку, в тому числі судинних, електроенцефалографічних досліджень, синтезу методу клінічного спостереження з лабораторними дослідженнями, організації охорони здоров'я, деонтологічні аспекти викладання предмета і багато інших.

З 1975 по 1991 р. кафедрою завідував учень *Я. П. Фрумкіна* професор *Георгій Леонідович Воронков* (11.05.1923–28.08.1992). *Георгій Леонідович* був ветераном війни, нагороджений орденами Вітчизняної війни I та II ступенів, орденом Слави III ступеня, великою кількістю медалей. Свої дисертаційні та інші дослідження він також присвятив таким інтегративним медичним проблемам, як електроенцефалографія при інсулінотерапії шизофренії, дебюти, пароксизмальні стани та рання діагностика при епілепсії тощо [1, 2].

Продовжуючи традиції своїх вчителів, теперішні співробітники кафедри психіатрії та наркології докладають належних зусиль задля здійснення історичної послідовності та вдосконалення інтегративного підходу у викладанні даної дисципліни. Це ми намагаємося досягти двома шляхами: 1) впроваджуючи в освітній процес зроблені нами узагальнення відповідної світової навчально-методичної та наукової літератури і використовуючи результати власних досліджень; 2) виконуючи вимоги Міністерства освіти та науки, Міністерства охорони здоров'я України та керівництва НМУ імені О. О. Богомольця щодо активної інтеграції в міжнародні системи організації навчального процесу.

Прикладами проходження першого шляху є численні дисертаційні та інші наукові розробки, результати яких висвітлені в публікаціях і навчальних програмах, створених викладачами кафедри. Так, у монографіях О. К. Напреев, К. О. Петрова (1975) [3], О. К. Напреев, К. М. Логановського [4], у підручниках з психіатрії та наркології за ред. проф. О. К. Напреев (2001, 2011) [5, 6], підручниках з психіатрії та з медичної психології, навчальних посібниках і монографіях, виданих у співавторстві з викладачами інших кафедр і співробітниками різних наукових центрів МОЗ і НАМН України (К. М. Амосова, Б. Г. Безродний, О. А. Бур'янов та ін. – Київ, 2006; Г. Т. Сонник, А. М. Скрипніков – Полтава, 2006; А. М. Скрипніков, Г. Т. Сонник – Полтава, 2008; В. Л. Гавенко, В. С. Бітенський – Харків, Одеса, 2009; Л. В. Животовська, Н. Ю. Петрина, Л. І. Рахман – Полтава, Київ, Львів, 2011, 2013; О. Г. Сиропятов, О. В. Друзь, К. В. Аймедов, С. Є. Казакова, О. С. Юрценюк, Г. Ю. Васильєва, С. І. Табачников, Т. М. Слободін, Ю. І. Головченко, К. М. Логановський, І. А. Марценковський, Г. Я. Пілягіна – Київ, Одеса, Луганськ, Чернівці, Донецьк, 2013; І. Д. Спіріна, І. С. Вітенко – Дніпропетровськ, Київ, 2012, 2014), відображено психіатричні, наркологічні та медико-психологічні проблеми при патології бронхів і легень, серцево-судинних, сечостатевого, неврологічних, ендокринних, ортопедично-травматологічних, онкологічних, офтальмологічних, стоматологічних, педіатричних захворюваннях, при патології вагітності, вроджених вадах та набутих фізичних дефектах, у клінічній практиці анестезіологів і реаніматорів, при радіаційних надзвичайних ситуаціях, професійній патології медичних працівників, суїцидальній поведінці, в танатології та при евтаназії [7–13].

Надзвичайно актуальним стало впровадження в навчальний процес тематики, пов'язаної з наданням психолого-психіатричної допомоги при катастрофах [4, 14–16], а також комбатантам, вимушеним переселенцям і мирним мешканцям, які постраждали у зв'язку зі збройними та мирними протистояннями [17–20]. Дані розробки впроваджені в навчальний процес 17 кафедр психіатрії ВМНЗ України й кафедри військової терапії з курсом психіатрії та психотерапії Військово-медичної академії МО України, а також в практичну роботу ТМО “Психіатрія” в м. Києві, клініки психіатрії Головного військово-медичного клінічного центру МО України, ДУ “Центр психіатричної допомоги та психофізіологічного відбору МВС України”, Комунального закладу Київської обласної ради “Обласне психіатрично-наркологічне медичне об'єднання”.

У контексті проблем, про які йдеться в цій статті, корисним виявилось включення до розроблених на кафедрі робочих навчальних програм матеріалів наступних дисертаційних та інших досліджень: професора Н. О. Дзеружинської (2003) – відносно психічних розладів в загально-медичній (кардіологічній) практиці; доцента Г. І. Селюкова (1990), асистентів С. М. Харчука (1999) і Г. Л. Марек (2002) – стосовно епілепсії та цереброорганічних уражень при ній, так, Г. І. Селюков впровадив психофізіологічні методики дослідження функціонального стану зорового і слухового аналізаторів; доцента П. Ю. Дупленка (1993) – щодо комплексних уражень, викликаних алкоголізмом; професора О. К. Напреев (1997, 2011), доцента Н. О. Отрощенко (1995) та асистента С. Д. Ветрова (1996) – про психічні розлади, асоційовані з аварією на Чорнобильській АЕС; доцента Н. Ю. Напреев (2008) – стосуються діагностики і комплексної корекції патології, викликані зловживанням алкоголем, з урахуванням у тому числі показників вуглеводного обміну, а також її дослідження, що виконується по темі докторської дисертації, у якому в рамках біопсихосоціальної моделі захворювань встановлює клінічні, експериментально-психологічні, нейрофізіологічні та соціальні аспекти депресії при вживанні алкоголю зі шкідливими наслідками та при синдромі залежності від алкоголю; асистента А. І. Бурси (2008) – щодо психопатології та суїцидальних ризиків при дисциркуляторній енцефалопатії; асистента В. В. Бабич (2008), яка дослідила розлади адаптації у хворих при гострому інфаркті міокарда та створила поетапну модель психотерапевтичної допомоги на різних стадіях даного захво-

рювання; асистента Є. В. Харчука (2014) – відносно комплексних проблем, пов’язаних із шизофренією та гіпертонічною хворобою.

У процесі реалізації проекту TACIS під егідою Європейського Союзу та керівництвом міжнародних експертів нами (О. К. Напресенко, Н. Ю. Напресенко) створено (2006), а потім переглянуто та доповнено (2012) Медичний стандарт допомоги населенню при депресіях без соматичного синдрому та з соматичним синдромом [21, 22]. Наказом МОЗ України від 25.12.2014 р. № 1003 затверджені також підготовлені в співавторстві подібний Уніфікований клінічний протокол і дві Адаптовані клінічні рекомендації. Результати цих розробок також впроваджені в навчальний процес, оскільки саме депресія є найбільш поширеною психопатологією у пацієнтів із соматичними та психосоматичними розладами, яких лікують лікарі-інтерністи.

Викладачі кафедри активно працюють у вищезазначеному напрямку із членами студентського наукового гуртка з психіатрії (куратор даного напрямку – доцент П. Ю. Дупленко). Ця робота дала певні результати. Так, студенти Т. Є. Марчук, С. М. Макаренко, В. І. Семенов під керівництвом професора О. К. Напресенка стали лауреатами Міжнародної премії ім. М. Балінта (Швейцарія) за кращі студентські наукові праці в галузі психосоматичної та соціальної медицини. На 1 (62) Міжнародному науково-практичному конгресі студентів і молодих вчених (Київ, 2008) дві студентки (С. Матюха, К. Чайковська) отримали дипломи за кращу наукову студентську роботу. На всеукраїнських олімпіадах з психіатрії та наркології наші гуртківці займали такі місця: в 2006 р. – перше і третє та диплом за найкращий опис хворого (С. Кальченко, Г. Самар); в 2009 р. – третє (І. Обадіна); в 2010 р. – третє (О. Васильченко); в 2011 р. – перше (О. Васильченко); в 2012 р. – перше (Г. Павліченко); в 2014 р. – друге місце (А. Данченко); в 2015 р. – перше (А. Данченко), а також друге місце зі спеціальності “Педагогічна психологія” (В. Бедлінський).

Інтеграція в міжнародний освітній простір

До історії питання. У 2005 р. міністр освіти України С. Ніколаєнко в Бергені підписав Болонську декларацію від імені України. У 2009 р. було видано Декларацію Болонського стратегічного форуму. Для забезпечення визнання українських дипломів про вищу освіту в Європі МОН України наказом від 6 жовтня 2009 р. № 943 ввело у вузах України Європейську кредитно-трансферну систему (ЄКТС) та її ключові документи (Аплікаційна

форма студента, Угода про навчання, Угода про практичну підготовку та зобов’язання про якість, Академічна довідка, Додаток до диплома європейського зразка – Diploma Supplement). У 2010 р. прийнято Будапештсько-Віденську декларацію про створення Європейського простору вищої освіти. А у 2012 р. – Бухарестське комюніке.

До першочергових своїх завдань кафедра відносить впровадження інноваційних підходів у навчальний процес. Навчально-методична робота кафедри будується відповідно до існуючих нормативних документів і регламентована наказами ректора НМУ, спирається на Державний стандарт вищої медичної і фармацевтичної освіти, Освітньо-кваліфікаційні характеристики спеціаліста (ОКХ), Освітньо-професійну програму підготовки спеціаліста (ОПП).

В університеті в останні роки впроваджуються нові, сучасні навчально-методичні комплекси і навчально-технічні підходи обміну інформацією між його керівництвом, адміністративними підрозділами, деканатами, кафедрами і кінцевим споживачем навчально-методичної інформації – студентом. Декілька років тому запроваджено Освітній портал, на якому кафедра кожного семестру представляє навчально-методичну інформацію, яка при потребі корегується і доповнюється. Останнім часом запрацювала система АСУ “Електронний деканат”, яка передбачає у режимі реального часу надавати всю поточну інформацію про навчання студентів, складання ними заліків та іспитів до деканатів і навчальної частини університету, що полегшує роботу його підрозділів та суттєво зменшує можливість проявів корупції.

Висновки. Результати аналізу динаміки змісту теоретичних знань і практичних навиків студентів, які вивчали дисципліни “Психіатрія та наркологія”, а також “Медична психологія” на кафедрі психіатрії та наркології НМУ імені О. О. Богомольця, вказують на доцільність і необхідність при плануванні та проведенні навчальних занять враховувати історичну послідовність формування інтегративного підходу у викладанні даних дисциплін, систематично вдосконалювати цей підхід при проведенні навчально-методичної роботи, впроваджуючи в освітній процес результати комплексної наукової розробки актуальних проблем загальної психіатрії та психосоматичної медицини, беручи за методичну основу подібних досліджень концепцію біопсихосоціальної моделі захворювань.

Обраний університетом шлях інтеграції в європейський освітній простір у сучасних умовах є надзвичайно перспективним і однозначно вірним задля вдосконалення підготовки студентів-медиків

і викладацької майстерності науково-педагогічних кадрів ВМНЗ України на додипломному та післядипломному етапах їх освіти.

Список літератури

- Юдин Т. И. Краткий исторический очерк организации психиатрической помощи на Украине / Т. И. Юдин // Труды Украинской психоневрологической академии. – Х., 1935. – Т. VI. – С. 39–84.
- Напреенко О. К. Історія кафедри психіатрії Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця (100 років) / О. К. Напреенко. – К., 2003. – 72 с.
- Напреенко А. К. Психическая саморегуляция / А. К. Напреенко, К. А. Петров. – К. : Здоров'я, 1995. – 244 с.
- Напреенко А. К. Экологическая психиатрия / А. К. Напреенко, К. Н. Логановский. – К. : Полиграф-книга, 1997. – 96 с.
- Напреенко О. К. Психіатрія : підручник / О. К. Напреенко, І. Й. Влох, О. З. Голубков ; за ред. проф. О. К. Напреенка. – К. : Здоров'я, 2001. – 584 с.
- Напреенко О. К. Психіатрія і наркологія : підручник / О. К. Напреенко, М. І. Винник, І. Й. Влох ; за ред. проф. О. К. Напреенка. – К. : ВСВ "Медицина", 2011. – 528 с.
- Невідкладна медична допомога: навч. посіб. / [К. М. Амосова, Б. Г. Безродний, О. А. Бур'янов та ін.] ; за ред. Ф. С. Глумчера, В. Ф. Москаленка. – К. : Медицина, 2006. – С. 608–630.
- Сонник Г. Т. Психіатрія : підручник для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації / Г. Т. Сонник, О. К. Напреенко, А. М. Скрипніков. – К. : Здоров'я, 2006. – 432 с.
- Скрипніков А. М. Наркологія : навч. посіб. / А. М. Скрипніков, О. К. Напреенко, Г. Т. Сонник. – Тернопіль : ТДМУ, 2008. – 360 с.
- Психіатрія і наркологія : підручник / В. Л. Гавенко, В. С. Бітенський, В. А. Абрамов, О. К. Напреенко. – К. : Здоров'я, 2009. – 512 с.
- Наркологія. Психічні та поведінкові розлади, спричинені зловживанням психоактивними речовинами : довідкове видання / О. К. Напреенко, Л. В. Животовська, Н. Ю. Петрина, Л. В. Рахман ; за ред. проф. О. К. Напреенка. – К. : Здоров'я, 2011. – 208 с.
- Нециркулярні депресії : монографія / [О. К. Напреенко, К. М. Логановський, О. Г. Сиропятов та ін.] ; за ред. проф. О. К. Напреенка. – К. : Софія – А, 2013. – 624 с.
- Медична психологія : державний національний підручник / [І. Д. Спіріна, І. С. Вітенко, О. К. Напреенко та ін.]. – Дніпропетровськ : ЧП "Ліра" ЛТД, 2012. – 444 с.
- Медичні наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції / за ред. О. Ф. Возіанова, В. Г. Бебешко, Д. А. Базики. – К. : ДІА, 2007. – С.177–186.
- Health effects of the Chornobyl Accident – a Quarter of Century Aftermath / Eds A. Serdiuk, V. Bebeshko, D. Bazyka, S. Yamashita. – Kyiv : DIA, 2011. – 648 p.
- Napryeyenko O. K., Loganovsky K. N., Napryeyenko N. Y., Loganovskaya T. K. Scientific Support of Non-Governmental Organizations of Psychiatrists, Narcologists and Medical Psychologists Activities in Ukraine. Clinical Neuropsychiatry (2015) 12, 2, 23–26.
- Напреенко О. К., Петрина Н. Ю., Горбань А. Є. Алгоритми психолого-психіатричної допомоги постраждалим при мирних протестах та під час збройних конфліктів: Інформаційний лист про нововведення в сфері охорони здоров'я. № 216-2014. – К., 2014. – 8 с.
- Психолого-психіатрична допомога постраждалим у збройних конфліктах (методичні рекомендації) / [О. К. Напреенко, О. Г. Сиропятов, О. В. Друзь та ін.]. – К., 2014. – 26 с.
- Методичні рекомендації з удосконалення лікування та реабілітації військовослужбовців Збройних сил України, які залучаються до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, із посттравматичним стресовим розладом / [О. В. Друзь, О. Г. Сиропятов, О. К. Напреенко та ін.]. – К., 2014. – 55 с.
- Стрес і людина: медико-психологічна допомога при стресових розладах : метод. посіб. / [Т. А. Золотарьова, С. І. Табачников, О. К. Напреенко та ін.] ; за ред. І. Я. Пінчук, К. Д. Бобова, А. І. Гоженка. – К. : ТОВ "Видавничий дім "Калита", 2014. – 92 с.
- Напреенко О. К. Депресія (легкий та помірний депресивний епізоди без соматичного синдрому та з соматичним синдромом) / Медичні стандарти первинної вторинної медичної допомоги населенню / О. К. Напреенко ; заг. ред. Г. Росс, О. М. Новічкова, А. В. Степаненко, Д. В. Варивончик. – К., 2006. – С. 27–37.
- Напреенко А. К. Пересмотр стандарта первичной медицинской помощи больным с легкой и умеренно выраженной депрессией : А. К. Напреенко, Н. Ю. Петрина // Психиатрия, психотерапия и клиническая психология. Международный научно-практический журнал. – 2012. – № 2 (08). – С.113–122.

Отримано 08.07.15